

MUHAMMAD RIZO OGAHIYNING “TA’VIZ UL-OSHIQIN” ASARINING ADABIY TAHLILI

*Toshkent davlat sharqshunoslik
Yaponshunoslik fakulteti 2-kurs
Talabasi Ergashov Shohijahon
Ilmiy rahbar: Ph.D. Ikromov Sh*

Anatatsiya : *Bu maqolada Muhammad Rizo Ogahiyning “Ta’viz ul-Oshiqin” asari ni adabiy tahlil qilinib, asarda insonparvarlik g’oyalari Ogahiy tomonidan qanchalik ilgari surilganligi keng jamoatchilik ommasiga taqdim etilgan*

Аннотация: *В данной статье широкой публике представлен литературный анализ произведения Мухаммада Резы Огахи «Тавиз уль-Ашикин».*

Kalit soʻzlar: *“Ta’viz ul- Oshiqin”, “g’azal”, “musaddas”, “Tanlangan asar”, “chiston”, “mulamma”, “munojot”, “tavil”, “kulliyot”, “qit’a”, “ruboiy”.*

Ключевые слова: *«Тавиз уль-Ашикин», «Газаль», «Мусаддас», «Избранное произведение», «Чистан», «муламма», «муноджот», «тавил», «куллиет», «кита», «рубай».*

KIRISH

Bugungi kunda oʻzbek mumtoz adabiyotining zabardast vakillaridan biri Muhammad Rizo Erniyozbek oʻgʻli Ogahiyning (1809-1894) ulkan maʼnaviy merosini tadqiq etishga boʻlgan qiziqish kundan-kunga ortib bormoqda. 2019-yil 20-martdagi Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Muhammad Rizo Erniyozbek oʻgʻli Ogahiy tavalludining 210 yilligini nishonlash hamda Xiva shahrida Ogahiy ijod maktabini tashkil etish haqidagi qaroril bunga keng imkoniyatlar ochib berdi.

ASOSIY

Ogahiy nafaqat Sharq mumtoz adabiyoti, balki jahon adabiyoti xazinasiga oʻtligʻ gʻazallari, tarixiy asarlari va tarjimalari bilan munosib hissa qoʻshgan zabardast oʻzbek shoirlaridan hisoblanadi. Ogahiy oʻz davridayoq mahoratli tarjimon, zabardast tarixnavis sifatida nom qozongan edi. Ammo u eng avvalo isteʼdodi baland, tugʻma shoir edi. “Ta’viz ul-oshiqin” bunga dalildir. Devondan shoirning gʻazal, ruboiy, qit’a, mustazod, murabbaʼ, muxammas, musaddas, tarjeʼbandlari joy olgan. Ogahiy qalamida turkiy kalom oʻziga xos jaranglaydi. Ijod namunalari goʻzal va teran, badiiy yuksakligi bilan davrlar osha nazm ixlosmandlari hurmatiga sazovor boʻlib keladi. Taʼkidlash joizki, Ogahiy oʻzining barcha asarlari qatori ushbu bebaho devoni bilan ham iymon va vijdonni, yaxshilik va ezgulikni targʻib qiladi, yomonlik va gunoh ishlarga qarshi turadi. Devondan oʻrin olgan har bir satr koʻngilga xitob qiladi. Qalbni isloh qilishga, nafsdan kechib, insonni oʻziga, qolaversa, Haqqa yuzlanishga daʼvat qiladi. Ogahiyning “Ta’viz ul-oshiqin” kitobini filologiya fanlari nomzodi Sayfiddin Rafiddinov nashrga

tayyorlagan. Kitob O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi homiyligida chop etilgan. Shoirning umri nihoyasida tuzgan lirik kulliyoti – “Ta’viz ul-oshiqin” (“Oshiqlar tumori”) bizgacha to’liq yetib kelgan. Devon an’anaviy tarzda tuzilgan bo’lib, 470 g’azal, 3 mustazod, 89 muxammas, 5 musaddas, 2 murabba, 4 musamman, 4 tarje’band, 7 qit’a, 80 ruboiy, 10 tuyuq, 1 mulamma, 4 chiston, 2 muammo, 4 masnaviy, 1 bahri taviil, 1 munojot, 1 oshiq va ma’shuq savol-javobi, 20 ta’rix, 19 qasida – jami 18 ming misradan iborat. Devonga «Ash’ori forsiy» nomi bilan Ogahiyning fors tilidagi 1 ming 300 misra she’ri ham kiritilgan. Devondagi asarlar mazmun-mundariyasi markazida ishq mavzui turadi. Ishaq uning qalamida mavzuni yoritishda, g’oyani ilgari surishda asosiy badiiy vosita bo’lsa, she’riyatida ishq – iymon, e’tiqod, Vatan, zakovat timsoli kabi lirik qahramonning o’y-kechinmalari, faoliyati, dunyoqarashini harakatlantiruvchi kuch. Ogahiy devonida zamon va zamondoshlari tasviri ham katta o’rin egallagan. Shoir o’zi yashab ijod etgan murakkab davrni mahorat bilan badiiy umumlashtirganda, zamon va uning ahliga munosabat bildirganda, baho berganda, insonparvarlik, xalqparvarlik nuqtai nazaridan yondashgan.

1958-yil uning “Tanlangan asarlari” , 1960-yilda Ogahiy Devoni , 1971-1980-yillarda esa Ogahiy asarlarining 6 jildli to’plami4 nashr etildi. Yuqorida keltirilganlar ko’rinib turibdiki, Ogahiyning poeziyasini o’rganish bo’yicha dastlabki qadamlar tashlandi va bugungi kunda ham bu ishlar davom ettirilmoqda. Biroq, adib asarlari falsafiy jihatdan hanuzgacha yoritilmaganligi achinarli hol hisoblanadi. Ogahiy she’riy merosini o’zida jamlagan to’plami uning “Ta’viz ul-oshiqin” (Oshiqlar tumori) deb nomlanuvchi devonidir. Devon bizgacha 10 nusxada yetib kelgan bo’lib, ular quyidagilar:

1. Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharq qo’lyozmalari institutining Hamid Sulaymonov nomidagi fondida № № 1529, 289, 727 inventar raqam ostidagi 3 ta qo’lyozma.

2. Shu institutning asosiy fondida № 938 va № 7443 inventar raqam ostidagi 2 ta qo’lyozma.

3. Xorazm kolleksiyalaridan birida saqlanayotgan hana bir qo’lyozma.

4. Shuningdek, bu asarning yana 2 ta qo’lyozma nusxasi Rossiya Fanlar akademiyasi Shaq qo’lyozmalari markazida № № C 1994 , D 19nventar raqam ostida saqlanadi.

5. Asarning boshqa bir nusxasi Rossiya Milliy kutubxonasida inventar raqami № TNC 1holatda mavjud.

6. So’ngi qo’lyozma nusxasi esa № 1493 inventar raqam ostida Tojikiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Sharqshunoslik institutida saqlanadi5.

Ogahiy ijodidagi insonparvarlik haqida gapirar ekanmiz, ushbu g’oyalar shoir ijodida botiniy holat kasb etishini hisobga olishimiz kerak. Chunki “u eng avvalo, fikr va ishq shoiri edi. Uning deyarli barcha she’rlarida ishqdan, oshiqlik dardi va holatlaridan



soʻz yuritilgan...”Biroq uning ishqı majozıydan ishqı haqiqiyga tomon yoʻnalgan sheʻrlarining purmano gʻoyasi esa insonparvarlik gʻoyalari bilan sugʻorilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1)Ogahiy. Taʻviz ul-oshiqin. / Nashrga tayyorlovchi: Sharafiddinov Sh., muharrir: Rahmat Majidiy. – T.: OʻzSSR Fanlar akademiyasi nashriyoti, 1960. 648 b.
- 2)Sagdullayev A. Oʻzbekiston tarixi. – T.: Universitet, 1999. 624 b.
- 3)www.birunijournal.uz